

המבדיל בין 'מצליח' 'לנכשל' בלימוד התורה

שלום וברכה, מורי ורבותי!

היום ננסה לפצח יחד עם את אחד מהקודים המיוחדים והקשים להשגה בליבת היהדות שלנו, ויחד בעזרת ה' נזכה לעלות ברמה רוחנית, רמה אחת מעל מה שהכרנו עד היום כיהדות, ומעל הכל כלימוד התורה הקדושה.

ושאלת הפתיחה היא כדלהלן: מדוע אנו רואים מצד אחד את אותם אברכים השוקדים על תלמודם, אשר רואים ברכה בעמלם, נהנים מהלימוד, מבינים וזוכרים, ואפילו מצליחים לחדש חידושים. כאשר למולם ניצבים כאלה שמתקשים מאד באותה הדרך - עד שמבינים, כבר לא זוכרים, ואם הצליחו גם להביא וגם לזכור, רחוקה הדרך מכאן ועד לזכות ולחדש חידוש תורה אישי כלשהו?

אותם פערים נמצאים גם בין אותם אנשים הזוכים וקובעים עתים לתורה. הם מגיעים מדי ערב לשיעור תורה עמוק ומפולפל, לומדים יחד גמרא, הלכה. וגם ביניהם יש את אותם אשר מצליחים לראות ברכה בעמלם, ואת אותם המתקשים הרבה יותר.

באותה מידה, גם במעגל הרחב יותר - אותם המגיעים לשיעור של פעם פעמיים בשבוע, גם שם נמצאים אותם פערים. יש ביניהם את המצליחים להנות מכל רגע ורגע בשיעור, להפנים את הדברים, להשתנות על פיהם, ולהפוך את אורח חייהם ליהודי ותורני יותר משבוע לשבוע. לעומתם, ישנם כאלה, אשר תמיד נמצאים בגדר "השלילי" של "לבקר בהיכלו". תמיד יהיו הם כמבקרים באופן חד פעמי, והשינוי, גם אם יהיה באורח חייהם, קשה יהיה לחוש בו, והוא יהיה איטי, מתמשך, ומשום כך גם לא מורגש.

בפרשתנו, פרשת חקת, כתוב בפסוק (במלבי"ם, יט, טז): "זאת התורה אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל". ועל דברי הפסוק הללו, אומר האמורא הגדול ריש לקיש במסכת שבת (פ"ג ע"ג) את המילים דלהלן: "אין דברי תורה מתקיימין, אלא במי שממית עצמו עליה".

רש"י במסכת ברכות (ס"ג ע"ג) כותב, "זאת התורה", היכן מצויה? באדם שימות באהלי תורה.

במושגינו הפשוטים, דברי ריש לקיש אינם מבוארים דיים, ואף רש"י הקדוש לא טרח להסביר, מעבר להתאמה לפסוק, את שאר הדברים. הדברים נשמעים משהו בסגנון של: "כדאי למות, בכדי להצליח ולקיים בגופנו את דברי התורה הקדושה".

אולם, ברור לכולנו שאם זהו תנאי להצלחה בלימוד התורה הקדושה, הרי שמוטל עלינו לעשות הכל בכדי להבין מה זה כולל ואיך זוכים לאותה הצלחה אדירה, שהיא בעצם מרכז חיינו ופסגת שאיפותינו.

את דברי ריש לקיש הללו חזר הש"ס ומציין פעמיים נוספות - במסכת ברכות (ס"ג) ובמסכת גיטין (כ"ז ע"ג). במקורות הללו, הראשונים והאחרונים מפרטים יותר מה נדרש מאיתנו, וארבע משימות עומדות לפתחו של כל יהודי על פי דבריהם, וכדלהלן.

המאירי, מתקופת הראשונים (ה"א ט', 1249 - ע"ה, 1315). כותב במסכת ברכות (ס"ג) שיסוד ההצלחה בתורה הוא "העמל והיגיעה". במסכת גיטין (ס"ג) הוא מוסיף על כך, "לעולם יהא אדם שוקד ללמוד תורה ולא יפנה שעותיו לבטלה, שאין קיום התורה אלא ברוב שקידה".

במילים הללו הוא מסביר את הביטוי "למות באהלה של תורה". כלומר, תעמול, תתייגע ותתמיד, ובכך בעצם תכביד על עצמך מחד, ותמית את נוחותך. כאשר, מאידך, תזכה ויהיה דברי התורה מתקיימים בך.

המהר"ל, מתקופת האחרונים (סביב ר"פ, 1520 - ש"ט, 1609). בחידושי אגדות במסכת גיטין (ס"ג) כותב שם דברים כפשוטם: כי התורה והגוף הם שני הפכים ולא ניתן לקיים את הגוף ולצפות ולראות ברכה בלימוד התורה הקדושה. ואשר על כן, ככל שיותר אדם על הגשמיות שלו, יזכה הוא ותהיה התורה נחלתו וחלק ממנו.

המהר"ם שיק, מהאחרונים עוד יותר [תקס"ז, 1807 - תרל"ט, 1879]. במסכת ברכות (ס"ג) מוסיף על כך, שבהיות ואין דברי התורה מתקיימים בבעלי גאווה, אלא בענוותנים, ומשום כך אומרת הגמרא במסכת עירובין (י"ג ע"ג) שההלכה שלא כבית שמאי אלא כבית הלל שהיו ענוותנים יותר, ממילא סוד ההצלחה בלימוד התורה הקדושה הוא להמית את הגאווה שהיא עצמותו של האדם, ובזכות כך יזכה להצלחה בלימוד התורה הקדושה.

והשיטה הרביעית המובאת בספר "רשימות שיעורים" לרבי יוסף דב סולובייצ'יק, מהדור האחרון ממש [תרס"ג, 1903 - תשנ"ג, 1993]. במסכת ברכות (ס"ג), והוא

להתענג על ה'

הרב אליהו רבי ראש הכולל

פוחת בשאלה, שלכאורה דברי ריש לקיש הם דברי התנא באבות (פ"ו מ"ז): "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיייה, ובתורה אתה עמל". ואם כך, מה חזר וכפל ריש לקיש, שהגיע דורות מספר לאחר מכן, ושינה את הלשון ל"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו באהלה של תורה", שהמוכן משניהם אחד הוא - שיש ללמוד תורה במסירות נפש?

ועל כך ביאר רבי יוסף דב, כשהמסנה מדברת על "פת במלח תאכל", היא מדברת על מסירות נפש בגשמיות. לאמור, אל תתפנק מדי ואל תעניק לגופך את מלוא הקדושה, לעומת זאת, דבריו של ריש לקיש מדברים על עצמיותו של האדם - על המסירות הנפש והרוח, "שכדי לזכות לתורה, צריך האדם להיות מוכן לסבול ייסורי הנפש של עלבונות ולהודות על האמת כשטעה, ולא להתבייש מפני המלעיגים".

אנו קטנים, אולם ברור לנו שבכדי להצליח נצטרך לשלוט בארבעת המישורים המובאים בפנינו, ויחד להצליח ולקיים בנו את התורה הקדושה.

ולו יורשה לי הקטן להוסיף את חלקי בכך, ברשותכם, אען ואומר את התוספת הבאה:

כאשר ניגש האדם ללימוד התורה הקדושה, יכול הוא לגשת עם שכלו הגס, בורותו והגיגו העקום, ולנסות "להבין" את ההיגיון הנאצל והטהור של דברי הגמרא הקדושה, המבארים את המשנה, המפרשת את התורה, כאשר כולם נמסרו על ידי הקדוש ברוך הוא למשה בסיני.

לעומת זאת, ניתן להגיע עם אותו ראש בדיוק, ובמקום לבקש "להשתכנע" בנכונות הדברים, פשוט לעצב את הראש שלנו על פי ההיגיון האלוקי. כך, שאם נתקלת בסברה שלא הייתה נראית לך עד כה נכונה, מרגע זה והילך אתה מפנים את הדברים והופך אותה להיגיון הבריאי שלך. כאשר נתקלת בקושיא שלו היית שואל, היית עורך אותה אחרת, מרגע זה והילך אתה מבין שהצורה בה רצית לעשות זאת, לא הייתה הצורה הנכונה, והצורה המובאת בפניך בכתובים היא הצורה האמיתית והנכונה, ומעתה והילך היא תהיה חלק ממך.

ככל שיוכה האדם יומית את עצמיותו, את מוחו העקום, את גופו דורש "ההיגיון הארצי", אל מול ההבנה וה"היגיון האלוקי", יזכה הוא מסוגיא לסוגיא ויתיישר מוחו, ומחשבתו תתאים יותר למחשבת האמת. בעוד חבירו שינסה "להשתכנע" ויסיים כל סוגיא ב"צריך עיון", ישרא בעקמומיותו, וכל סוגיא תהיה בפניו 'הסוגיא הראשונה' בה נפגש הוא עם רצון ה' יתברך.

זה נכון בקיום התורה הקדושה, וזה נכון בקיום דעת תורה של גדולי ישראל. מי שמתבטל לדעתם ולדבריהם, זוכה הוא מיום ליום "להבין" יותר את ההיגיון שבדברים ולחיות על פיהם בדרך הטבע. בעוד חבירו, גם אם עושה הוא את הדברים בעל כרחו, אולם ברקע משאיר הוא את מוחו המשובש, כמי "שבוחן" את דברי הרב, הרי שתמיד תהיה דעת התורה מוזהר בעיניו ומעולם לא ישיכל "להתחבר" אליה ולתוצאותיה.

פרשת חקת מגיעה מיד לאחר פרשת קרח, והקשר ביניהן מדהים דווקא בגלל ההיפך הגמור המובל לאורך כל שדרות הפרשיות.

בפרשת קרח מנסה קרח "להבין" את ההיגיון שבדבריו של משה. הוא לא מוכן לקבל את הדברים כמוכנים מאליהם, והוא אפילו לא מוכן ליישר את שכלו לפי הוראותיו של האלוקים, וסופו המר ידוע לכולנו.

בפרשת חקת, מתחילתה, משלמה המלך שאמר: "אֲמַרְתִּי אֲחַפְּקָהּ וְהִיא רְחֹקָה מִמְּנִי" (תקל"ח, ג, כג), ולמרות שלא הבין את סודה של פרשת פרה אדומה (מ"ג ע"א), עדיין לא "מחק" אותה מספר התורה שלו חלילה, אלא ביצע את הדברים בהבנה ובאמונה שההיגיון הבריאי והנכון ביותר הוא ההיגיון האלוקי. ועד משה רבינו שאמר לקדוש ברוך הוא על כל המצוות "הבנתים" (עני מדי"כ חקת סי' י"ט פ"ד, וביבולווי הדברים כמחממת בשנה התולפת), משום שההיגיון שלך הופך להיות חלק ממני הוא הגיוני, בו ברגע "הבנתים" את רצונך, משום שזהו רצונך, זהו ההיגיון. ועד הפסוק המופלא המופיע בראש מאמרנו: "זאת התורה אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל".

יזכנו ה' יתברך לזכות וליישר גופנו, נפשנו, מוחנו והבנתנו, לפי ההיגיון האלוקי ורצונו של ה' יתברך. ונזכה מיום ליום לקבל ולהבין טוב יותר את דעתו של הקדוש ברוך הוא, גם כאשר היא נאמרת באמצעות עבדיו הנאמנים גדולי ישראל, להפנים את הדברים ולהחדירם לבנינו ולבני ביתנו ולכל הסובבים אותנו, עד שיקויים בנו החזון: "כִּי מְלֶאָה הָאָרֶץ דַּעַת אֶת ה' פְּמִים לִים מְכֻסִּים"

(ישעיהו י"א, ט), אמן.

וברוכים תהיו!

בבית, שיתנהג כמו בן תורה ממש, כדי שלא יגרום להשפעה שלילית על בני המשפחה. וכמובן שיש להתפלל עליו בדמעות שלישי, יותר מאשר תפלות על שבוי בעזה, משום שנשמתו של הבן הזה שבויה אצל יצר הרע, וזה הכי מסוכן.

ויהי רצון שיזכה הבן הזה ליראת שמים ותשובה שלימה, ושיקבל פחד מה' יתברך, כמו פחד מנחש צפע, ויחזור לתורה ולמצוות.

נטילת ידים לתינוק

שאלה: רציתי לדעת מאיזה גיל צריך לעשות נטילת ידים של שחרית לתינוק?

תשובה: כל שיכול לפשוט ידו ולנגוע במאכלים, יש להתחיל ליטול לו ידים כמו לגדולים שלוש פעמים לסירוגין ובכלי (ועיי' בא"ח ט"ז פ' תולדות ס"א).

חיוב נטילת ידים למי שהולך לישון אחר הצות

שאלה: אדם שהולך לישון לאחר הצות הלילה, כשהוא קם בבוקר האם ידיו טמאות?

תשובה: כן, וחייב ליטול ידים ולברך "על נטילת ידים". ויש בזה קצת פלפולים. וכן עיקר להלכה.

וגם מי שקם לפני עמוד השחר ועשה נטילת ידים, ולא חזר אחר כך לישון, כאשר מגיע עמוד השחר הרי זה כעין טומאה נוספת, ונוטל ידיו שנית בלי ברכה (ועיי' משנ"ב סי' 7 ס"ק לא).

הרהור שלוש עשרה עיקרים בבית הכסא

שאלה: האם מותר להרהר את שלוש עשרה העיקרים בבית הכסא?

תשובה: אסור, משום שזה כמו דברי תורה. ורק להרהר באמונה מותר (ועיי' חכמת שלמה על השו"ע סי' פה). וכן מותר להרהר בעניינים הקשורים לאהבת ישראל (עי' בספר יסוד ושורש העבודה, וביבי"א ח"ו יו"ד סי' ט).

שירי קודש במקלחת

שאלה: רציתי לדעת האם מותר לשמוע שירי קודש או שירי שבת, כשאין בהם הזכרת שם השם או שמדלגים את שם השם, בזמן המקלחת?

תשובה: אם זו מקלחת עם בית הכסא, אסור להרהר שם בדברי תורה. והוא הדין שאסור להרהר בשירי קודש.

אולם אם אין שם בית כסא, מותר להרהר בשירי קודש וכן בדברי תורה, אבל אסור להוציא את המלים בפה, אלא רק לנגן בלי מלים (ועיי' יבי"א ח"ה סי' יא).

תשובה: ההורים צריכים הדרכה נכונה, כיצד לשוחח איתם. והיסוד של הכל, להרעיק עליהם הרבה חום ואהבה, וכן לדבר איתם הרבה, ולתת להם ממתקים כפי הצורך.

ולומר להם דברים מוסכמים, וכגון שכל דבר צריך לשאול את אבא ואמא, ושאלנו בבית לא דוחפים, לא מקללים ולא עושים דברים שאסור לעשות. הדיבורים האלה נותנים בליבם הבנה. ואם אפשר, לשבת איתם כל לילה לפני השינה, ולקרוא להם כמה סיפורים עם תמונות, וזה מצוין.

שירי ילדים המומלצים ביותר

שאלה: אלו שירים נכון וראוי להשמיע לתינוקות ולילדים? ומה דעת הרב לגבי שירי ילדים המקובלים כיום?

תשובה: שירי קודש בלבד, זה מצוין. וכן שירי רגש, זה נפלא מאד. והעיקר שיהיה חסידי או מזרחי, וכיוצא בזה. ושהכל יהיה על טהרת הקודש.

שירי ילדים ששומעים היום, אם תוכן המלים תורני ומחזק, הרי זה מצוין.

ברכת האורח לבן הסמוך על שלחן אביו

שאלה: אימי אמרה לי שאני כמו אורח בבית, האם לפי דבריה אני צריך לברך ברכת האורח, אף על פי שאני סמוך על שלחן אביו?

תשובה: בודאי! תמיד צריך לומר תודה לאמא על האוכל שהכינה, על הכביסה, וכן על כל מה שעושה עבורך, וזה מביא להורים הרגשה טובה. וממילא יש לומר גם ברכת האורח בברכת המזון (ועיי' סה"ח סי' ר"א ס"ק יג).

שמיעת דיסקים של הרצאות בבית הכנסת

שאלה: האם מותר לשמוע בבית הכנסת לפני התפלה הרצאות בדיסקים וכיוצא בזה, או שחייב לשמוע באוזניות?

תשובה: אם זה לא מפריע לאחרים, אין בעיה. ואם באמת מגיעים אנשים לבית הכנסת וקוראים קרבנות, וכיוצא בזה, הרי זה מפריע לכולם, ומותר להשתקו, ולומר לו שישמע לעצמו באוזניות. וזה כעין עובדין דחול בבית הכנסת.

עונש האב על עבירות בנו שסטה מן הדרך

שאלה: האם אבא ייענש על עבירות בנו שסטה מן הדרך?

תשובה: האבא לא ייענש, אבל כל זמן שיכול האבא להשפיע עליו ולהצילו, חייב הוא לעשות כן. וכמובן בדרכי נועם, והרבה אהבה וכבוד לילד הזה, ולנשק אותו כל יום, כדי שירגיש שאבא אוהב אותו. וכן להזמין אותו לסעודה יפה וכדומה.

וגם צריך האבא לקבל הדרכה יסודית כיצד להתנהג אתו. וכמובן לבקש ממנו שכשהוא

החובה לעמוד בפני אביו

שאלה: אבא שנכנס לבית, ובנו שוכב במטה וקורא ספר, האם חייב הבן לעמוד בפני אביו?

תשובה: חייב הבן בכבוד הורים, גם כבוד וגם מורא כמו לגדולי ישראל, ולכן חייב הוא לעמוד בפני אביו. וגם כשקורא ספר עם כתונת לילה, וכיוצא בזה, חייב לעמוד ולומר שלום לאביו. ועל אחת כמה וכמה אם הוא סתם משחק בטלפון, וכיוצא בזה, שחייב מן התורה להפסיק ולעמוד ולכבד את אביו (ועיי' בספר היקר ילקו"י כיבוד הורים ח"א ענ"ג טז).

מעשר כספים ממתנות החתונה

שאלה: אנחנו זוג צעיר שהתחתן לאחרונה. וקבלנו מהורינו כמתנה לחתונה את סכום המתנות שקבלנו בחתונה. שנינו עובדים במשרות חלקיות במקביל ללימודים, ואנחנו חוסכים לקניית דירה משותפת בהקדם האפשרי. יורנו הרב האם עלינו להפריש מעשרות מהמתנה שהתקבלה מהורינו או שמותר לנו לחסוך את כל הסכום? ובכלל, כיצד ינהג זוג צעיר בנוגע לנתינת כספי מעשרות והוראות קבע בשלב זה בחיים, בשלב בניית הבית, תוך שילוב אמונה והשתדלות?

תשובה: שאלה אחת מתורצת בחברתה. דבר זה תלוי במידת האמונה וההשתדלות של בני הזוג, מאחר ויש מחלוקת אם מצות מעשר כספים היא חובה או הנהגה טובה (ועיי' יתיר' ח"א סי' פז), ומי שנוהג כדעה ראשונה, אשריו ואשרי חלקו. ומצוה להפריש עשרה אחוז, ולתרום להחזקת התורה.

ולכן גם מכספי המתנות או הירושה וכיוצא בזה, כל זמן שזה ממון, וכסף הנראה לעין, יש מצוה להפריש ממנו מעשר כספים.

ומי שקיבל על עצמו להפריש מעשרות בתור הנהגה טובה, ובפרט כשהמצב הכלכלי קשה, ועדיין אינם מיושבים, ואינם מושלמים באמונה, אז אינם חייבים להפריש מעשר כספים.

מעשרות למשפחה או לשכן אברך בבניין

שאלה: אני עובדת ברוך ה', ומידי חודש אני מפרישה מעשרות. יש לי אחים בישיבות שזקוקים לכסף, ומאידך, יש לנו בבניין שכן שהוא אברך, למי עדיפות ראשונה?

תשובה: עדיף למשפחה, ובתנאי שהם לא קונים בזה שטויות, לא טלפון, לא ממתקים, לא עניבות ולא אופניים, אלא רק בגדים ונעליים כפי הצורך, והשאר לאברך בבניין.

ילד בן ארבע שמתמרד

שאלה: מה עושים עם ילדים בגיל שלוש עד ארבע, שמתחילים להתמרד ולהחליט לעצמם?